46.

269

H XLII

17/a

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

50237

TRINVNO AGONOTHETA
HAS
DE NATVRA ET CVRATIONE

VVLNERVM, QVAE SCLOPETORVM GLOBVLIS INFLIGI SOLENT

THESES

EX IVSSV ET DECRETO
AMPLISSIMI ET GRATIOSISSIMI
MEDICORVM BASILIENSIVM
COLLEGII
IN INCLYTA RAVRACORVM
ACADEMIA

PRO CORONA ASCLEPIADEA, CVM DOCTORALIBVS PRIVILEGIIS IMPETRANDA

PVBLICE EXAMINANDAS
PROPONIT

M. IOHANNES ROSA AMBERG.
PALATINVS.

In aula Medicorum
Ad diem III. MAII.

BASILEÆ,
Typis CONRADI WALDKIRCII.

Anno cIↄ. Iↄ cII.

ILLVSTRISSIMO ET FORTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO CHRISTIANO, Principi Anhaltino, comiti Aſcaniæ, domino Servesti & Bernburgi, &c. ProElectori ſuperioris Palatinatus Bavariæ, &c. Domino meo clementiſſimo.

QVAE propoſiti mei, uti cõfido, laudabilis & honeſti, cauſæ mihi fuerint, pluribus hic ediſſerere, non opus eſſe arbitror. Illud potius, cur, Illuſtriſſime & Fortiſs. Princeps, honorũ meorum primitias quaſi, tibi offerri velim, breviter ut oſtenderem, neceſſarium duxi. Ob publicam, quam Marte & Arte Celſit. Tua laudem acquiſivit, nõ dico, quantum tibi, Princeps Laudatiſſime, debeant privatim etiam omnes & ſinguli, quos aliqua patriæ & communis ſalutis cura tangit. Perſpecta tua eſt, Inclyte Princeps, præter omnium aliarum ſcientiarum in Principe admirandam ſanè noticiam, etiam Medicinæ noſtræ cognitio; Et cognita multis, quibus cum de abditiſſimis hujus artis, variorumq; ejuſdem ſymptomatum cauſis, magna ipſorum cum admiratione ſæpiſſimè contuliſti. Laudatur ante omnia, & jure, judicium Celſitud. Tuæ, quòd eam Medicinæ noſtræ partem, quæ in Chirurgia conſiſtit, vel maximè Medico neceſſariam ſtatuat, illamq; à pleriſq; neglectam, non immeritò doleat. Taceo alia. Et ut propius ad inſtituti mei rationes accedam, in confeſſo eſt, quanto favore Celſ. Tua parentem meum, ſeptuaginta ferè trium annorum, toto illo tempore, quo laudatiſſimo ProElectoris officio, in ſuperiore Palatinatu Electorali, maximo omnium cum commodo fungitur, proſecuta; quàm etiam hinc benigniſſimè propoſitum hocce meum promovere non fuerit dedignata. Ingrato igitur magis ingratus eſſem, niſi erga Celſ. Tuam aliquali ſaltem, pro præſenti mea tenuitate, animi mei declaratione, gratitudinem debitam exhiberem. Idipſum ergò, hoc, quod ad diſputandum ſumpſi, argumenti genere, quod Celſ. Tua ſuo exemplo experta, tantò facilius, quàm utile planè, longeq; neceſſarium ſtudium Chirurgicum Medico ſit, judicare potuit, teſtatum facere volui; ſpe indubitatâ fretus, Celſ. Tuam, id, donec majora DEVS aliquando conceſſerit, benigniſſima fronte accepturam, ſuoq; patrocinio me fovere non dedignaturam. Deus Opt. Max. Celſ. Tuam incolumem ſervet, ut Reipub. Chriſtianæ, atq; literis diutiſſimè prodeſſe poſſit.

Illuſtriſſ. Celſ. Tuam

debita ſubjectione colens

JOHANNES ROSA.

Thesis I.

Inter armorum genera, ratione materiæ, figuræ, magnitudinis, habitudinis, & virium diſcrepantia, ut nulli cedit poſtremis ſeculis inventa machina, quæ ἀπὸ τοῦ βόμβου bombarda, & à ſclopo ſclopetum dicitur, eſtq́ perniciosiſſima, quod mometanea quaſi celeritate, horrendoq́ impetu atq́ vi, obvia quæq́ proſternat: Ita etiam vulnera ab eadem illata, ſæviſſima, periculoſiſſima, & utplurimum lethifera exiſtunt.

II.

Hinc factum eſt, ut horum atrocitate multi ex recentioribus medicis perterriti, tàm quo ad eorum naturam, quàm curationem, in diverſas & planè contrarias abiverint ſententias: dum quidam (quod iſtorum ſcripta ſatis ſuperq́ teſtãtur) empyreuma, itemq́ venenum hiſce vulneribus adjunctum, & propter hæc intentiones curandi mutandas eſſe contendant: quidam verò, quorum ſententia veritati magis eſt conſentanea, hoc negent.

III.

Quamobrem themata de hiſce vulneribus conſcribere, & ex mutua collatione veritatem indagare viſum fuit: Quod tamen, præmiſſa definitione, commodiſſimè fieri poſſe arbitror, ſiquidem & indicatio curativa, ut Galenus docet, inveniri nequeat, niſi mali cujuſcunq́ eſſentia, unicuiq́ medicorum ſatis cognita atq́ perſpecta ſit.

IV.

Ictus autem, à globulo ſclopetario inflictus, cum vel partes ſubjectas cuti, unde fit ἐκχύμωσις, vel eaſdem ſimul cum cute contundat & laceret: dicimus, hujuſmodi vulnus eſſe ſolu-

tionem continui, à ſclopeti globulo vehementer contundente, & dilacerante, in partibus humani corporis relictam.

V.

Contuſionem huic vulneri conjunctam eſſe, non tantum globulus rotundus & gravis indicat, ſed ex ipſa etiam forma vulneris patet, ſcilicet laceratione cutis & partium ſubjacentium, quæ utplurimum latius ſe extendit ipſo externo vulnere, maximè quando oſſa colliſa fractaq; ſunt: itemq; ex ſymptomatis à contuſa, attrita, & mortua carne proficiſcentibus, ſugillatione nimirum, inflammatione, abſceſſu, ac, niſi occurratur, Gangræna & Sphacelo: nec non curatione, quæ per ſuppurantia ſeu digeſtiva feliciſſimè perficitur.

VI.

Remotam autem & prorſus alienam eſſe à globulis, ex canna ænea propulſis, tantam caliditatem & vim causticam (quamvis exiguam & momentaneam, à pulvere, dum accenditur, illis impreſſam, omni tamen urendi vi deſtitutam, non negamus) ut hoc vulnus inurere, vel aliquo cauterio afficere poſſet, aliorum authoritas, itemq; ſenſus, & ratio confirmãt.

VII.

Experientia enim conſtat, & medici fide digni, qui hujus vulneris curationi aliquoties interfuêre, teſtantur, quod in ÿs, qui ſclopeto ſunt percuſſi, nullos aduſtionis effectus, ut ſunt bullæ ſeu veſiculæ, explorare potuerint: quinimò, quod veſtimenta ab ipſis globulis ſimul tacta & perforata, omnis combuſtionis notæ expertia viderint, niſi cominus ictus fuerit inflictus, ob accenſi pulveris pyrÿ flammam.

IIX.

Iidem etiam memoriæ prodiderunt, quod milites vel alios, qui ejuſmodi vulnus accepêre, de nulla vel exigua caliditate, antequam inflammatio vel ſuppuratio fieri incepit, conquerentes audiverint: nec etiam illos, quibus globulus intus permanſit, quos certè maximè urere, & ardore cruciare debuiſſet.

His

IX.

His majorem cõciliant fidem ſtupa, fœnum, paleæ, & lana, quæ, etiamſi aliàs ad flammã concipiendam atq; fovendam inprimis ſunt idonea, â globulo tamen ſclopetario percuſſa, nunquam accenduntur, aut aduſtionis notam præ ſe ferunt.

X.

Hoc adde, cujus quilibet periculum facere poteſt, quod ipſe pulvis tormentarius, ad inflammationẽ ſive combuſtionẽ, ex minutiſsima etiã ſcintilla, omniũ rerum promptiſsimus, ſi vel charta involutus, vel vaſe ſuo proprio cõtentus, ac tandem arbori appenſus, globulo percutiatur, nullam flammã concipiat aut exardeſcat: Quod tamẽ ita factum volo, ut quoddam ſpacium intercedat, ne flamma è ſclopeto egrediens, vel pulverem apprehendat, vel etiam globulus præſertim ferreus, impetu repentino protruſus, lapidis aut ferri attritu ignem eliciat.

XI.

Videmus etiam, papyraceum globulum bombardæ impoſitũ, incombuſtum, & ab igne vix tactum egredi, nec non globulos ex ſulphure, quod tamẽ facillimè inflammatur, cõfectos, ſi eiaculemur, non tantum non liqueſcere, (quod tamen aut à pulvere, aut vehementi motu, aërisq; attritione, ſecundum aliorum opinionẽ, hîc inprimis fieri deberet) ſed etiam aſſeres magna cum violentia perforare.

XII.

Nec fieri poteſt, ut à pulvere momento temporis accenſo atq; extincto, globulus expulſus ita calefiat atq; incaleſcat, ut vim cauſticam accipiat: Non enim omne patiẽs patitur tãtum neceſſariò, quantũ agens agit. Hinc Ariſtoteles 2. de part. animal. 2. ſubjectum unum lentius altero ab igne calefieri monet.

XIII.

Idem comprobat experientia. Nam ſi globulus magno ſclopetarij pulveris acervo obruatur, & pulvis ipſe accendatur, quilibet tum globulum ilicò cõtrectans, eum omnis caloris fermè expertem eſſe fatebitur.

XIV.

Nec ex motu rapido, quo fertur, adeò incaleſcere poteſt, ut flammam concipiat, ſiquidem globulus ſit ἀγώνιος. Sphæricæ autem figuræ, Philoſopho 4. cæli ultim. perhibente, per aërem faciliùs quàm cæteræ feruntur. Huic etiam Zabarella aſtipulatur, docens, quod motus, non quatenus motus eſt, calefaciat, ſed tum, quando extenuat & atterit partes aëris. Aërem autem à vi globuli cedere & pelli, non autem extenuari aut atteri liquet.

XV.

Hîc tamen eos, qui globulos tàm vehementer ignitos eſſe, ut carnem cauterio afficere poſſint, pertinaciter contendunt, interrogare licebit, cur hæc vulnera utplurimum hæmorrhagia, vel majori vel minori, pro partis læſæ natura, juncta ſunt? Cum Galeno 5. meth. docente, adurentia ſanguinem comprimant & compeſcant; & experientia idem atteſtetur.

XVI.

Concedimus etiam iiſdem, cõtingere à globulis ſclopetorum vulneratis non raro ſanguinis ſuppreſſionẽ, quæ tamen uſtionem non arguit. Cauſa enim poteſt eſſe, vel nimia animi conſternatio & terror, quẽ fragore ſuo atq; impetu violento machina hæc incutit: (Hinc multis poſt aliquot dies, quando animo tranquilliori ſunt, copioſus ſanguis effluit, calore nempe, & ſpiritib. in partem remeantibus) vel etiam cõtuſio ipſa, cujus vehementia atq; magnitudine, partes tactæ non modò ſanguine, ſed etiam vitali ſpiritu quodammodo privantur, ſanguis deinde ad vulnus recurrens, ſua copia tumorem repentinum facit, cum propter attritam & cõculcatam circa vulnus carnem, quæ meatus obſtruit, profluere nequeat.

XVII.

His ita poſitis, nunc & eorum ſententiam ad Lydium revocare lapidem placet, qui hæc vulnera veneno infecta, iiſdemq; ut venenatis medicinam faciendam eſſe dictitant, principio ex pulvere bombardico, nec non malignis ſymptomatibus

matibus, hoc vulnerum genus plerunq; infeſtantibus, deducto, innitentes.

XIIX.

An verò aliquid roboris habeat, quilibet ſanæ mentis pulveris compoſitionem perpendens, abſq; ulla difficultate iudicare poterit. Conſtat enim ex ſulphuris parte una, nitri partibus decem, & carbonum parte una, quibus admiſcetur aqua, vinum, vel ejus ſpiritus. Quæ pulveris ingredientia, cùm omnino veneno careant, maximaq; vi, tàm ad internos quàm externos corporis affectus ſanandos, polleant, quis ex his compoſitum venenatum eſſe affirmabit?

XIX.

Multò minus etiam propter tranſmutationem in igneam qualitatem venenatus dici poteſt, cùm ipſa ratione edocti negare non poſſimus, imò in peſte & morſibus animaliũ venenatorum cognoſcamus, ignem vi veneni, tum actu, tum potentia ſua reſiſtere, idemq; conſumere, diſſipare, & ex toto ipſi adverſari.

XX.

Quippe milites, qui benignum potius quàm malignum hujus pulveris effectum experti ſunt, documẽto etiam habemus. Hi enim, ubi ſe vulneratos ſentiunt, ſtatim ad hunc pulverem confugiunt, eum non tantum in vino diſſolutum, tanquam potionem ſalutiferam bibentes, ſed etiam ut ſarcoticum, propter evidentem deterſionem atq; exiccationem inſpergentes: quo etiam nomine Antonius Mizaldus eundem commendat, & inter ſua ſecreta refert.

XXI.

Ac certò, ſi hic pulvis unquã venenata & deleteria qualitate eſſet præditus, non poſſet non inprimis iſtis noxam inferre, eosq; veneno inficere, quibus igneſcens in vultum inſilit, ſeq; penitus infigit, quos tamen, abſq; ulla veneni nota, imò etiam noxa, faciem granulis refertã, nigrisq; maculis conſperſam, longo temporis ſpacio (niſi ſumma medici diligentia, e-

velluntur & eradicantur) circumferre videmus.

XXII.

Abſurdum autem eſt, quod nonnulli vim venenatam ex accidentibus hiſce vulneribus ſupervenientibus colligere conentur: Cum eadem non ſemper ijs juncta ſint, ſed interdum pro conſtitutione corporis, præſertim cacochymici, item humoris cum ſumma copia affluentis, naturali tamen calore carentis, & ratione temperamenti in loco affecto, ſuperveniunt.

XXIII.

Plurimum etiam momenti habet hac in parte, aëris, temporis, & cæli qualitas. Auſter etenim, in harum plagarum concava penetrans, naturalem calorem debilitat, & hac ratione majorem vim partibus putreſcentibus ſuppeditat, quæ rurſum proximis deinceps labem communicant, donec Gangrænam aut Sphacelum accerſant.

XXIV.

Prognoſticon in his vulneribus non differt ab alijs à contuſione factis, habita ſola ratione pulcherrimæ Galeni doctrinæ 4. meth. cap. 6. ubi vulnera tribus de cauſis gravia eſſe inculcat. Primum, propter partis affectæ præſtantiam: deinde, propter mali magnitudinem: poſtremò, propter ipſius malignitatem.

XXV.

Ictus igitur utplurimum lethales ſunt, qui fiunt vel in parte principe, ut cerebro, corde, hepate, & renibus: Vel quæ toti inſervit, ut in pulmone, diaphragmate, ventriculo, liene, veſica, &c. Item in venis, nervis, arterijs, gracilioribus inteſtinis, & præcipuè in vaſis ſpermaticis.

XXVI.

Sanabiles econtra ſunt ictus exterioribus partibus ſine laceratione nervorum aut oſſium inflicti, ut brachijs, cruribus, & alijs, ſive ſint in trunco, ſive in capite. Qui tamen interdū, ratione aëris, corporis, temporis, nec non cæli conſtitutionis, periculo etiam non vacant.

Vulnera

XXVII.

Vulnera quò majora ſunt & profundiora, cum dilaceratione nervorum & oſsium fractura, eò periculoſiora ſunt, ac præſertim ea, quæ accepta ſunt in capite cum fractura cranij, itemq́ue quæ juncturis propinqua ſunt, propter magna & varia ſymptomata, quæ inde conſequi ſolent.

XXIIX.

Vulnera putreſcentia, præcipuè in corpore cacochymico, quæ propter vapores malignos partes principales ita affligunt, ut convulſiones, phreneſes, animi deliquium, febres, & rigores ſuperveniant, plerunq́ue mors comitari ſolet.

XXIX.

Peſsima quoq́ue & curationi contumaciora judicantur iſta, quæ valdè rotunda ſunt, ſiquidem utplurimũ, ob glandis ſphæricum atq́ue rotundum corpus, talia eſſe ſolent. Unio enim non fit niſi per angulum, id eſt, duarum linearum concurſum.

XXX.

Quanquam verò hæc machina, ante ducentos circiter annos inventa ſit, nec veteribus cognita, vulnera tamen à globulis ex illa emiſsis facta, novam curandi methodum non deſiderant, præter eam, quæ â principibus medicorum, Hippocrate, Galeno, & alijs tradita eſt.

XXXI.

Nam, cum hujus vulneris eſſentia contuſionem atq́ue dilacerationem, cum ſolutione cõtinui conjunctam habeat: hoc certè conſolidationem & unionem: illud verò tanquam contuſum, peremptum, & mortuum, ſui ſecretionem, & à partibus adhuc vigentibus atq́ue viventibus ablationem indicat, quæ fieri poteſt per ſuppurationem commodam, juxta Galeni doctrinam 3. & 7. meth. dicentis: Carnes contuſas putreſcere, ac in pus verti neceſſe eſt.

XXXII.

Curatio igitur, ut partes disjunctæ invicem conſolidentur, ab eo, quod rationem cauſæ ſine qua non obtinet, erit inchoan-

da, videlicet à ſuppuratione, quæ calida & humida adhibenda eſſe ſuadet, ſi contuſio erit mediocris: exiccantia verò & putredini reſiſtentia, ſi magna fuerit, quæ facillimè ad putredinem & Gangrænam tendit.

XXXIII.

Alia ſymptomata huic malo conjuncta, etiam non ſunt negligenda. Nunquam enim contuſam & attritam carnem removebimus, non ſedato prius dolore, ſi aliquis vulneris locum infeſtat.

XXXIV.

Educenda etiam ſunt & extrahenda ex vulnere, quantum facultas permittit, &, ſecundum Celſum, abſq; læſione nervi, venæ aut arteriæ fieri poteſt, aliena & extranea, ut ſunt fruſta veſtium, fragmenta loricæ, aculei, oßicula aſpera, &c. quæ omnia difficilis coalitus cauſa ſunt.

XXXV.

Globulus vel digitis, vel ſpecillo rotundo & obtuſo percontatus, primo quoq; die, & præſertim, ſi propè nervum, venam, arteriam, aut alium locum, ubi damnum inferre poteſt, hæreat, idoneis hamulis, forcipibus cavis dentatis, roſtro corvino, anſerino, & alijs, prout affectus poſtulat, extrahendus eſt: Vel etiam, ſi nullum periculum metuendum ſit, ne nimium cruciemus ægrotantem, & indagando gravia accerſamus ſymptomata, in corpore, donec natura ſua ſponte ipſum extrudat, relinquendus.

XXXVI.

Phlebotomia ſtatim in principio adhibenda eſt, ut defluxus humorũ in partem affectã prohibeatur, caveaturq;, ne phlegmone aliqua moleſtetur, non neglectis tamen circumſtantijs, quæ maximè hîc obſervandæ ſunt, videlicet, vulneris magnitudo, nec non corporis plenitudo, virium robur, ætas, tempus anni, &c. & aliæ.

XXXVII.

Nec purgatio humoris in corpore peccantis poſt phlebotomiam

miam intermittenda eſt: Hoc enim pacto irruentes humores non tantum reducimus, ſed etiam parti affectæ infixos, juxta Hipp. & Gal. doctrinam, derivamus.

XXXIIX.

Quod ad victus rationem attinet, plurimum momenti habet exquiſita ætatis, virium, naturæ, conſtitutionis ægroti, item temporis, conſuetudinis, nec non regionis conſideratio. Aër autem in his vulneribus utplurimũ eligendus eſt ſiccus & temperatus: Cibi boni ſucci eſſe debent: Potus erit aqua hordeacea vel Hippocratica, aut vinum dilutum: De motu & quiete illud Hippocratis ex libro de ulceribus eſt tenẽdum: Quietem ſauciatis omnibus maximè convenire, laborem verò pernicioſum eſſe: Somnus capiendus eſt pro ratione partium vulneratarum. Animi perturbationes ſummo ſtudio ſunt fugiendæ.

XXXIX.

Olea ferventia, ut Hyperici, ovorum, liliorum, lumbricorum, chamæmeli, &c. Item Vng. Aegyptiacũ, triapharmacum Juberti, vulneribus his magna cum utilitate adhibentur. Intentiones verò omnes reſpicit ſequens oleum vulneri inſtillatum, & linteolo ipſi impoſitum: R. Reſinæ abietinæ ℥v. Ol. roſacei ℥ij. ſem. hypericonis ʒv. ſem. balſaminæ ʒiij. Modicè terantur ſemina, & per dimidium horæ in vaſe duplici cum oleis ebulliant, deinde colentur & ſerventur ad uſum.

XL.

Vnà cum his, medicamentum repellens proximis partibus eſt adhibendum. Illud autem erit vel poſca (quæ ex aqua & aceto componitur) cum pulvillis impoſita, cui, ſi adeſt hæmorrhagia magna, cum ovi albumine admiſceri poſſunt pulveres emplaſtici, ut Bolus Armeniæ, thus, aloës, & conſimiles: Vel R. Ol. roſar. ℥vj. pul. roſ. rub. myrtil. boli Armen. præp. ana ʒj. Ceræ q. ſ. & miſce lento igne pro linimento, baculo opt. agitando donec concreſcat.

XLI.

Faſcia, ut Celſus lib. 5. cap. 26. monet, ſic deliganda eſt, ut &

contineat neq; aſtringat. Quod enim non continetur, elabitur, quod nimis aſtrictum eſt, dolore, fluxione, inflammatione, & canoro periclitatur. Pars quoq; non oneranda eſt ſpleniјs, atq; applicare lanam benè carptam ad fovendum calorem naturalem expedit.

XLII.

Penicilli vel ἔμμοτα, initio & primis diebus, parvi, molles, & oleo ſuprà dicto imbuti, vulneri immitti debent, tantæq; duntaxat longitudinis ac craſſitudinis, ut, ne vulnus claudatur, poſſint prohibere. Craſſi enim, magni, & longi, dolorē excitant, & affluxum accelerant.

XLIII.

Facta ſuppuratione, ad detergentia ut veniatur, ratio ſuadet. Inter alia autem hoc adminiſtrari poteſt unguentum: ℞. Terebint. in aq. plantag. decies lotæ ℥ij. farinæ hordei ʒiij. mel. roſati q.ſ. & fiat Vng. quo vulnus impletur: huic etiam, prout vulneris magnitudo exigit, aloën cum thure & ſarcocolla, addere potes. Quod ſi vulnus ſordidum ſit, Aegyptiacum ipſis eſt miſcendum.

XLIV.

Vulnere benè deterſo & mundificato, antequam repleatur nova carne, inquirere iterum & ſcrutari diligenter oportet, an quid remanſerit, quod in cauſa eſſe poſſit, ut poſt aliquod temporis intervallum ulcus recidat, & conſolidatum rurſus aperiatur. Quod inventum extrahendum, eoq; facto tandem ad ſarcotica & epulotica deſcendendum, ut in aliјs vulneribus.

XLV.

Quomodo ſymptomata ſupervenientia mitiganda vel vitanda ſint, morbiq; his vulneribus complicari ſoliti curandi, cum eadem aliјs quoq; vulneribus & ulceribus ſint cōmunia, Medici iudicio & artificioſæ conjecturæ relinquendum eſt.

F I N I S.